

GOD EN IK IN DE CRISIS

F. Schleiermacher

H.M. Kuitert

R. Sonneveld

Theoloog en coach Reinier Sonneveld schreef het boekje *Waar is God in de crisis? En waar ben ik?* Hiermee wil hij mensen coachen in de (corona)crisis. Daarbij staat Jezus hem als model voor ogen (p. 16). De illustraties van Linda Verholt tonen Jezus met gespreide armen – alsof Hij van het kruis afkomt en vol ontferming naar ons toekomt.

In deze pose ziet Sonneveld Jezus' hele betekenis uitgedrukt. En al onze levensvragen ziet hij samenkomen in de ultieme vraag die ook gold voor Jezus aan het kruis: *Waar is God in de crisis? En waar ben ik?* Door Jezus te tekenen zoals Hij zich laat kennen in zijn kruiswoorden wil Sonneveld ons het antwoord aanreiken.

Coach in tijden van crisis

Er staan mooie passages in het boekje. Zoals die waarin de auteur het verschil in ieders leven beschrijft tussen de cirkel van betrokkenheid en de cirkel van invloed. Met het beeld van een U-bocht maakt hij duidelijk dat het éérst aankomt op het aanvaarden van zaken en lijden waarop je geen invloed hebt, en vervolgens op een positieve opstelling, ook te midden van zaken en lijden waarop je wel invloed hebt. Hij wijst op het *Gebed om Kalmte*: 'God geef mij (...) de kalmte om te aanvaarden wat ik niet kan veranderen, (...) de moed om te veranderen wat ik wel kan veranderen (...) en de wijsheid om het verschil hiertussen te zien'. In zijn diepste crisis ging Jezus zelf de U-bocht. Kijk naar Jezus in zijn diepste crisis! Dat is de indringende boodschap van de *coach* Sonneveld.

Maar de *theoloog* Sonneveld staat in een bepaalde traditie. Wat betekent dat voor de boodschap van de *coach*?

God en Jezus

Het is opvallend dat de titel spreekt over God, terwijl het boekje over Jezus en zijn kruiswoorden gaat. Hoe zit dat? Sonneveld zegt dat spreken over God zo iets is als spreken over een onbekende planeet. Omdat je er zelf niet geweest bent, kun je er alleen maar over redeneren of je fantasie gebruiken. Net zomin kun je zonder aarzelen over God spreken. Maar Jezus is als de reiziger van ver die ons een glimp van God laat zien, als een ontmoeting met een buitenaards wezen. Of eigenlijk, dat hópen we. We gelóven dat God nergens zo dichtbij was als in Jezus. En dat Zij zo zeer verbonden waren, dat we Jezus Gods Zoon kunnen noemen, of zelfs God.

Maar geloven is géén zeker weten! Toch, omdat we ons eraan committeren, ervoor kiezen, kijken christenen voor elke vraag over die mysterieuze God naar Jezus. Daarom is de vraag: *Waar is God in de crisis?* vrijwel dezelfde als: *Waar is Jezus in de crisis? Hoe stelde Jezus zich op tijdens zijn eigen diepste crisis?* Daarom kiest Sonneveld Jezus' kruiswoorden om antwoord te geven.

Sonneveld zegt dat spreken over God zo iets is als spreken over een onbekende planeet

Theologische keuzes

Als theoloog heeft hij daarmee de nodige keuzes gemaakt. Want de kerk van de Reformatie belijdt juist dat geloven wel een *zeker* weten is, gebaseerd op Gods betrouwbare spreken in de Bijbel (HC, zd. 7). Daarnaast belijdt de kerk dat God zich ook doet kennen in de schepping. Maar Sonneveld laat in feite *God* samenvallen met *Gods openbaring in Jezus*, om zo te zeggen: 'God/Jezus'.

Vanouds belijdt de kerk God als de Drie-enige, Vader, Zoon en Heilige Geest, en wordt God de Vader aangeduid als de Vader van Jezus Christus. Dat gebeurt op basis van

Sonneveld zet de Vader en de Zoon op één noemer: God/Jezus. Daarmee volgt hij de ervaringstheologie

Gods Woord. Maar Sonneveld zet de Vader en de Zoon op één noemer: God/Jezus. Daarmee volgt hij de ervarings-theologie, in Nederland in de tweede helft van de twintigste eeuw uitgedragen door theologen als Berkhof, Kuitert, Wiersinga en Den Heyer, en in het begin van de negentiende eeuw al door vertegenwoordigers van de Groninger Richting.

Het uitgangspunt van deze theologie – ook wel theologie ‘van onderop’ – is, dat wij God kennen uit de ervaring die mensen van Hem hebben, niet uit zijn ‘autoritaire’ spreken in de Bijbel. *De Bijbel wordt opgevat als een getuigenis van het spreken van (gelovige) mensen uit vroeger tijden over God.* De Bijbel is dus wel een kenbron van God, maar bijbelteksten hebben niet het laatste woord. Die oude getuigenissen staan natuurlijk niet boven de getuigenissen van gelovige mensen (theologen) van nu.

In het spoor van de ervaringstheologen

Bovenstaande werpt licht op Sonnevelds spreken over een mysterieuze God van wie we slechts *onzekere* kennis hebben, gebaseerd op menselijke ervaringen over God. Dat lijkt nederig en bescheiden, maar in feite stelt hij de menselijke rede boven de Bijbel.

Een aantal decennia geleden waren de ervaringstheologen nog bezig zich te ontworstelen aan de kerkelijke belijdenis over het *zekere* weten van het geloof. Zij poneerden in het voetspoor van de negentiende-eeuwse Schleiermacher dat ‘de Bijbel bevat wat Israël dacht en wat de evangelisten en apostelen over Jezus dachten’.¹ Zo kwam Kuitert tot uitspraken als: Jezus ‘aan wie door zijn aanhangers de goddelijke rang is verleend’, die ‘symbool (is) van Gods nabijheid’ en ‘staat voor barmhartigheid’. Uiteindelijk bleef voor hem als kernwaarheid van de Bijbel over: ‘Wij hebben God leren kennen door Jezus’.² Maar omdat de Bijbel door hem ‘gereduceerd’ was, was ook Jezus bij hem ‘gereduceerd’: een gewone joodse man!

Bij Sonneveld is er geen sprake meer van een worsteling. Als vrijwel vanzelfsprekend presenteert hij zijn concept ‘God/Jezus’. Hij loopt gewoon verder in het spoor van

genoemde ervaringstheologen. Jezus is, zegt hij, geen supermens maar een gewoon mens. En God vindt ons als beperkte mensen niet te min, want Hij nam dit lijf aan inclusief alle beperkingen (p. 64). Sonneveld verwijst hier naar 1 Johannes 4:2 (‘Iedere geest die belijdt dat Jezus Christus als mens gekomen is, komt van God’). Maar hij ‘vergeet’ dat Johannes óók verkondigt dat Jezus echt God bleef (1 Joh. 4:10,14-15). Dát krijgt bij hem geen duidelijke stem! Over de godheid van Jezus zegt hij: mensen *noemden* Jezus Gods Zoon, of ronduit God (p. 11).

Onbijbelse tegenstelling

Deze onduidelijkheid over Jezus’ godheid hangt samen met Sonnevelds visie op God. In Jezus toont God wie Hij is: God/Jezus, die kiest voor zijn eigen kwetsbaarheid en zich niet onaangedaan opstelt als Zeus op zijn Olympus. In zijn volharding in liefde, generositeit en vergevingsgezindheid én in zijn werkzaamheid als een zachte kracht laat Jezus zien dat hij *waar God* is. Maar de erkenning van de kerk dat God almachtig is, maakt God volgens Sonneveld tot een hardvochtige Zeus. Gods zachte kracht, die de ‘gewone mens’ Jezus kenmerkt, lijkt voor hem hét kenmerk van waar God-zijn.

Sonneveld gaat uit van een tegenstelling die de Bijbel niet kent. Zo laat God in de Bijbel aan de Israëlieten weten dat Hij de *HERE* is, die zich opstelt als Eén die dient én die zorgt voor water uit de rotssteen (Ex. 17:6). Hij is de Schepper die zijn almacht zowel in zijn Vaderlijke zorg voor al het geschapene toont, als in de vreeswekkende oordelen die Hij op de aarde voltrekt. Hij zegt in Jesaja 45:7: *Buiten Mij is er geen andere God, dan*

1 Vgl. bijv. B. Ipenburg, *God is niet meer gereformeerd. Een kritische lezing van de gereformeerde theologen Kuitert, Wiersinga en Den Heyer*, www.boekscout.nl, Soest, 2020, p. 49: ‘Schleiermacher heeft Kuiterts sympathie met de gedachte: “Geloofsuitingen zijn uitingen van gevoelens opgedaan aan ervaringen van wat ons te boven gaat.” Geloofsopvattingen zijn product van het vrome bewustzijn.’

2 Geciteerd via B. Ipenburg, *God is niet meer gereformeerd*, p. 34 en 35.

Ik de HERE, die het licht formeert en de duisternis scheidt, die het heil bewerkt en het onheil scheidt.

Ernstig tekort

Dat hij in de traditie van de ervarings-theologie staat, vermeldt Sonneveld niet. Voor dit coachboekje zal hij dat niet nodig gevonden hebben. Niettemin maakt juist die traditie, dat hij als coach voortdurend benadrukt dat Jezus als model/voorbeeld/voorloper het een en al is. Daarmee doet hij ernstig tekort aan wat de Bijbel over Jezus zegt.³ In de Bijbel komt Jezus én als Borg/Middelaar (garant voor onze schuld) én als Voorbeeld (Model) naar ons toe. Daarbij is het eerste, het geloof in Jezus als Borg, van doorslaggevende betekenis. Het is van groot belang dat de kerk dit evangelie zuiver uitdraagt. Want als wel de liefde gepreikt wordt, maar niet het geloof in Christus Jezus als Borg, dan werkt de Heilige Geest geen geloof. En zonder dat ware geloof in Hem vaart niemand wel. En als Jezus wel als Model, maar niet als Borg en Geschenk wordt voorgesteld in tijden van crisis, wordt niemand goed gecoacht.

Diep ongenoegen

De postmoderne lucht is vandaag bezwangerd met het ervaringstheologische gedachtegoed. Maar... Sonneveld is geen 'slachtoffer' van de lucht die hij inademt, hij draagt de theologie zelf met kracht uit. In dit coachboekje uit hij zijn diepe ongenoegen over de kerkelijke belijdenis dat God niet alleen barmhartig is, maar ook rechtvaardig (HC, zd. 4). God is enkel liefde, zegt hij (p. 46), alsof het Schriftwoord dat

God naar zijn wezen liefde is (1 Joh. 4:16b), betekent dat Hij niet als goede en rechtvaardige Koning en Rechter kan toornen over zonden en ongeloof.

De eenzijdige opvatting afgewezen

De Bijbel leert dat Gods rechtvaardigheid vraagt om genoegdoening van onze zonde. En ook dat God zelf zijn Zoon gaf om ieder die in Hem gelooft te behouden. Jezus' kruiswoord *Het is volbracht* (Grieks *tetelestai* = het is betaald: voldaan!) laat zien, dat Hij het antwoord kende op zijn vraag waarom God Hem verlaten had: zijn kruisoffer was een betaling voor onze zonden. Sonneveld zwijgt daarover, ook als hij dit kruiswoord uitlegt. Bij Jezus overwint de liefde, en die gezindheid wordt van ons gevraagd, zegt hij. En dat is waar. Maar hij volstaat daarmee! Dat Jezus' liefde naar het getuigenis van de Bijbel resulteerde in zijn dood als het unieke zoenoffer voor onze zonden, blijft buiten het gezichtsveld.⁴

Al in de twaalfde eeuw huldigde de rationalistisch ingestelde Abaelardus, net als Sonneveld nu, de eenzijdige opvatting dat Jezus ons verlostte door met zijn liefde ons tot wederliefde te bewegen.⁵ Maar de kerk hield staande dat Jezus éerst door zijn offer God met ons verzoende (*pro nobis*) en nu op basis daarvan door zijn Geest in ons de wederliefde werkt (*in nobis*). Want: *God heeft ons eerst liefgehad toen wij nog vijanden waren* (Rom. 5:8). Van Anselmus tot Bernard van Clairvaux, van Luther tot Calvijn, van H. Bavinck en K. Schilder tot H.N. Ridderbos e.a. is deze goede belijdenis hooggehouden! Ze is te vinden in de drie formulieren van eenheid van de kerk van de Reformatie. De vrijzinnige Groninger Richting, de rationalistische ervaringstheologen en nu ook Sonneveld, keerden zich tot schade van de kerk met hun dwaalleringen tegen die goede belijdenis.

God gereduceerd

Zelfs in dit coachboekje doet Sonneveld dat bijzonder fel. Hij wil niet weten van Jezus' zoenoffer en van Gods

**Zo loochent
hij dat God ook
de hand heeft
in 'ziekte' en
'armoede'**

rechtvaardige gericht. Hij modelleert God naar zijn eigen model van de gewone mens Jezus. En zo loochent hij dat God behalve in 'gezondheid' en 'rijkdom' ook de hand heeft in 'ziekte' en 'armoede' (HC, zd. 10). Want: 'als je geen enkel verhaal over Jezus kent, dat Hij in dit laatste de hand heeft, hoe kun je dit dan over de hand van zijn Vader beweren? Jezus stuurt nooit epidemieën en economische rampen op ons af' (p. 106). En dus God/Jezus ook niet! Maar daarmee maakt Sonneveld zich wel erg eenvoudig af van het onderwerp *Waar is God in de crisis? En waar ben jij?*

Het ultieme antwoord

Want niet alleen Christus' verzoenende kruisoffer blijft dus bij Sonneveld buiten beeld, ook de rol van God in de crisis. Hooguit heeft God ervoor gezorgd dat wij in de crisis kennis kunnen nemen van het verhaal van de crisis van zijn Zoon. Daarin laat God zien dat Hij niet van een afstand goede adviezen geeft, maar zich laat raken door deze crisis. Sonneveld erkent dat God liefde is, maar het echte bewijs van die liefde, namelijk dat God de Vader Zijn Zoon gaf om de straf voor onze zonden te ondergaan, erkent hij niet. Ook gaat hij aan de ernst van de crisis-van-de-zonde voorbij.

De Bijbel laat zien dat Gods liefde en genade meer omvatten dan dat Zijn Zoon een gewoon mens werd, die zijn kwetsbaarheid aanvaardde. De Zoon moest aan Gods gerechtigheid voldoen, de schuld van zijn volk vereffenen (Jes. 53:5-6). Dat deed Hij in de weg van de plaatsvervanging: *Hij* het gericht, *wij* de vrijspraak! Door Hem als de *door God gegeven Borg* aan te nemen zijn wij christenen. Dan is God voor ons een *verzoend* God en Vader. Dan worden we te midden van crises door Christus' Geest *vernieuwd* tot een leven in hoop, troost en liefde, ook voor onze vijanden. *Waar is God in de crisis?* Te midden van zijn oordelen geeft God Almachtig in het evangelie van Jezus Christus als Borg en Voorbeeld blijk van zijn liefde en genade! *Maar waar ben jij (en ik) in de crisis?* Nemen wij met een waar geloof Jezus als de Gezondene van de Vader aan, in Wie we alles hebben wat voor ons behoud nodig is? (Joh. 6:29; HC zd. 11). ■

3 Zie Luthers opstel 'Kleine onderwijzing. Wat men in de evangeliën zoeken en verwachten moet', in *Stemmen uit Wittenberg*, no. 29, december 1976, Goudriaan, De Gereformeerde Bibliotheek. Luther wijst erop dat wij Christus' woorden, werken en lijden naar twee kanten moeten opvatten. Enerzijds als voorbeeld dat we moeten volgen: 'Dat is uw roeping; ook Christus heeft geleden, om u wentwil, en u daarmee een voorbeeld gegeven. Treed dus in de voetsporen van Hem die geen enkele zonde beging en over wiens lippen geen leugen kwam' (1 Petr. 2:21-22). Maar dat is het 'minste' van het evangelie. Het mag nog geen evangelie heten. Aan dit bevel gehoor geven maakt van mensen nog geen christenen. Het 'voornaamste' van het evangelie is dat u Christus aanneemt. Vóórdat u Hem tot voorbeeld neemt, dient u Hem te aanvaarden als de *u door God gegeven Borg*. Christus is met al zijn doen en lijden de onze. Dat is de 'grote ruil'. Daarop mag u vertrouwen alsof u het zelf hebt gedaan. Ja, alsof u Christus was. Dat is het evangelie recht kennen. Van die overvloedige goedertierenheid van God (...) en het grote vuur van Gods liefde voor ons wordt het hart en het geweten vrolijk en tevreden. Daarom heet de prediking daarvan evangelie, d.i. blijde, goede en troost gevende boodschap.'

4 Sonneveld keert zich tegen het eenparig getuigenis van de Bijbel, bijv. in: 1 Petr. 1:18-19; Rom. 5:8-11; 1 Kor. 15:3-4; Gal. 1:4; Heb. 10:12; 1 Joh. 1:7-10 en Op. 1:5. Daarmee trekt hij het spoor door van zijn boek *Het vergeten Evangelie*. In mijn artikel 'GKv: van de leer naar beleving?', in: *Gereformeerde Kerkbode van Groningen, Fryslân en Drenthe*, nr. 21, 9 november 2019, laat ik zien dat Sonneveld in navolging van N.T. Wright benadrukt dat 'Christus Victor (=Overwinnaar) is van de machten van het kwaad' en dat God ons uitnodigt Jezus te volgen, die als eerste (=voorloper) toonde dat de liefde het kwaad overwint. Maar Sonneveld gaat verder dan Wright. 'Stelt deze dat de leer van de kerk van de Reformatie zorgeloos maakt, Sonneveld bestempelt deze leer als goddeloos! Vreselijk vindt hij de gereformeerde belijdenis, waarin Jezus' kruisdood beleden wordt als een volkomen betaling van al onze zonden (Zondag 16 HC), tot stilling van Gods toorn (artikel 21 NGB). Dat rijmt volgens hem niet met Gods genadige vergeving. Zelfs wij mensen, als wij onze naaste echt vergeven, vragen daarbij niet om genoegdoening! Mag je dan God, die liefde is, zoiets toeschrijven: een op bloed beluste God?' Zie bijlage bij deze noot: www.woordenwereld.nl bij samenvattingen van dit nummer.

5 Dr. C. van der Woude, 'Kerkelijke spanningen in de twaalfde eeuw rondom de verzoeningsleer van Abaelardus', in: *De knechtgestalte van Christus*, feestbundel in 1978 aangeboden aan dr. H.N. Ridderbos (Kampen, 1978). Kenmerkend voor Abaelardus' onderzoeksmethode van de Bijbel is zijn uitspraak '*Door twijfel (het poneren van tegenstrijdigheden in de Bijbel) komen we immers tot onderzoek en door onderzoek grijpen we de waarheid*' (p. 233).

N.a.v.:
Reinier Sonneveld,
Waar is God in de crisis? En waar ben ik?, Hoornaar, Gideon / Amersfoort, Vuurbaak / Amsterdam, Buijten & Schipperheijn Motief, 2020, ISBN 9789463690973, 112 pag., prijs € 12,50